

Der guten lieben Marie alles Schöne, was nur innige Freundschaft, und Hochachtung auszudrücken im Stande sind. Dem H. v. Nimptsch bitte ich meine herzlichste Empfehlung zu sagen. Priesnitz hat mir auch aufgetragen Ihnen seinen Handkuss zu melden. Ihrem gütigen Andenken empfiehlt sich hochachtungsvoll

Ihr ergebener Diener u. Freund
Wesselényi.

Berlin.

TROSTLER JÓZSEF

HORVÁT ISTVÁN A' TÖRVÉNYNEK NEGYEDIK ESZTENDŐ-
BELI HALLGATÓJÁNAK MINDENNAPIJA AZ AZ MIN-
DEN NAPRA SZOLGÁLÓ JEGYZŐ KÖNYVE 1806. ESZT.
ELSŐ KÖTET.

(Ötödik közlemény.)

Kurta az ember életének üdeje. Alig lépünk Hazánkba, és csak szaporán kiszóllítatunk. Sokkal tartozunk azomban ennek, a ki minket, kebelében fogadván, a' tsekély élet üdeje alatt nevel, táplál, és boldogít. Munkálkodnunk köll, hogy adónknak legalább valami részét le fűzethessük.
Horvát m. k.

Tudós
Egyenes szívű
Régi
és
Meghitt
Barátának
Vitkovits Mihálynak.
Hozzája
viselő
Szeretetének
örökös
Emlékezetéül
A. A. A.

Az Író.

Hirdesse ki a jövődő
Üdő barátságunkat:
Ügy majd a' következő
Fajzat imád Magunkat.

Kedveltem Barátom!

Gyakran édes érzeményekkel, és bátorító ösztönökkel élesztetted lankadott szívemet ollytán környülállásokban, a' millyeténekben lehetetlenség vala nekem, ki sohasem voltam kökeménységű, meg nem tsökkennem. Vigasztalásaidtól, mellyek által drága Atyámnak váratlan halálából eredett szomorúságaimat lassanként megkevesítetted, most is gyönyörűség között emlékezem a keserű tárgy mel-

lett, és buzgón érzem, hogy azok tsak egy hív Barátnak, egy tökéletes Férfiúnak, egy valóságos embertársnak öszinte melléből származhattak. Részt vettél sűrű könyeimből, de hathatós írt is nyújtottál arra, a' mit, ha talán nagy léte miatt gyökerestől ki nem űzhetél is, szenvedhetőbbé tettél.

Be töltötted e' részben a' Barátságának leg szentebb kötelességét, 's nyilvánosságos jelét adtad díszes Emberiségednek, példás tudományodnak, és hozzám viseltető valóságos szeretetednek. Én bámúlván nemes tetteiden, szünet nélkül illendő hálaadatosságra ingerelttem benned helhez tetett bizodalmanak nagyobbodásán kívül.

Nem tsak ezen ditső művedért, hanem egyébb előttem bőven ösmeretes régi jószívűségeidért, már akkor el végeztem magamban, midőn vigasztaló Daloddal meg tisztoltél, hogy viszontag ollyas valamivel meg foglak jutalmazni, a' miben TE nem pitziny örömet találhatsz. Azokban nem készíthettem ez üdeig bokros foglalatosságaim miatt semmi ollyast, a' mi akár a' megmagyarázhatatlan emberiségedhöz hasonlítható, akár le írhatatlan szeretetemhöz illendő lett volna. Kéntelen voltam továbbra hagyni szándékomat.

Most már meg szüntek valamennyire tzeolmnak akadályai. Nem halogatom a' heles alkalmatossággal való elést, hanem töményezek ihol! barátságunk oltáránál számodra *Mindennapimnak* ezen első Kötetével, melly egyedül heves és többszöri biztatásaidnak szüleményök. Fogadd el benne költsönös jószívűségemnek jeléül igazság előadásra törekedő egyenes soraimat, mert ha nem ki válogatottak is azokban a' gondolatok, leg alább annak pennájából folynak, ki TEGEDET vegső pihenéséig kedvesni, bötsülni, szeretni és magasztalva magasztalni akar. — Pesten költ Januarius 1-ső napán 1806-dik Esztendőben.

Januarius 1. Napa. — Ismét új esztendőt érvén örültön örültem, hogy gyöngé életem, mellyet egészen szerettem Hazámnak iparkodom fölálodoznom, a' mult esztendő folyása alatt végét nem nyerte. Ámbár épen semmit sem irtódom végső eloszlásomtól, nem kívánom még is annak üdejénél előbb haláloamat. Testből állok valamint egyébb szüleményei 's részei a Természetnek: meg bomlik valaha, vagy akarom, vagy nem, alkotmányom. sulyosak ezerféle nehézségű kötelességeim, mellyek fön léteimet ohajtják. Embernek, Fiúnak, Testvérnek, Atyafinak, Tanúlónak, Oktatónak, Szeretőnek, Jóbarátnak, Irónak, és, a' mit leg először köllött vala említenem, Hazafiúnak személyét viselem: mennyiek e' külömbfélékre nézve szoros tiszteim, mellyeket rövid itt léteimig be tölteni kellenék? — Alig számlálhatni öszve azokat. Valóban akár mi hoszzú üdőt él valaki, mindenkor találhat szorgós kötelességet, ha lustálkodni nem akar, és meg bötsüli a' drága üdőt. — — Föl kelvén ágyomból díszes nemzeti ruhába öltöztem el menvén kedves Horvát József ötsémmel Nagyságos Pethő Jakab Királyi Tanátsost köszönteni. Szívesen fogadta hálaadatossággunkat a' jószívű Magyar úr. Tudtomra adta, hogy Testvérem a' királyi zsoldot nyerő Ifiaknak Lajstromokba

helhez tetett a' Királyi Heltartó tanács által, és hogy a' dolognak szerentsés ki menetele tsupán a' királyi aláírástól függ. — Bár valami jó következés szerentséltetné e' részről Ötsemet. Ha egyszer királyi zsoldot nyerend, sokkal könnyebb leszen magát egészen a' tudományoknak fölszentelni. — Pethőtől Révaihoz siettem, kinél hoszszú beszélgetést tartottam. Délben valamennyien Tekéntetes Somogyi Antal Fő Bíró Úrnál ebédeltünk. Vigak voltunk az evés 's ivás alatt. Harmadfélórakor el akaránk hagyni a' jó szívű Urat 's azsszonyoságot, de épen ekkor váratlan be léptette a' Musikásokat a Tekéntetes Gazda, és azzal értésünkre adta, hogy ma késő éjjelig tántzolnunk és mulatnunk kölletik. Szót fogadtunk parantsának, és a' meg jelenő Gróf és Báró kisaszszonyokkal el kezdettük a' szeleverdi tántzot. Ezt meg nem unták a' telhetetlen Leányok: én mindazonáltal öt óra tájba ki szöktem a' társaságból, és kevés üdeig Trézsimnél vigadtam, kit ezen új esztendő első napán meg nem keresni halálos véték lett volna. Hat órakor vissza tértem. Folyt az ugrálás ismég kilentz óráig. Ekkor vatsorához ültünk, 's néhány velünk evő Lintzi Báró kisaszszonyoknak sok nevetésre alkalmatosságot nyújtottunk. Nem igen örömost térnek ők bizonynyára vissza váro okba, ha el hagyja is nem sokára Lintzet a' Frantzia katona sereg. Igen bele szerettek a' Magyar fiakba. Vatsora után megént tántzolni kezdettünk. Éjjél után két orakor szakadott vége a' tántznak, melly alatt igen vigan volt maga is a Házi Aszszony Ürményi Fáni (Ürményi Bernártnak Ürményi József uraságom testvérenek Leánya) Tek. Somogyi úrnak neje. Mind ennek, mind szép feleségének meg köszöntük a' ritka szívességet, és el hagytuk velek a' kisaszszonyokat is. Potyondi Rafáelünk, még én, 's Ürményi Imre tántzoltunk, Breviarumozott egy szomszéd szobában. — Haza térvén 'e sorokat irtam, 's úgy fekszem tsak le egyszeribe. — — Még azt köll itt ma följegyzem, hogy mától fogva soha sem akarom nevemet *h* bötüvel eképen végzeni *Horváth*, mint eddig: hanem *h* bötü nélkül eképen *Horvát*. Tselekedetem okául azt adom, hogy e szavat *Horvát*, *h* bötüvel tsak a' Barbarus századok hoszszabbították meg, mellyek a' nyelv történetének bizonyysága szerént mindeneket lehelletes bötükkal öszve meg öszve tömtek. Vagy köll, vagy nem, szünet nélkül *h*, *v*, *j*. bötüt olvashatsz szüleményeikben. Minek köllenék pedig ma is durvaságoknak fajzatát fön tartanunk? Nevetséges előttem azoknak mód fölött való szorgalmok, kik a' régiség kedvéért, vagy nem tudom mi egyéb félelemből, nevöket ma is úgy írják, mind hajdan írtak. Akkor is úgy mondtak azok ki, valamint mostanában, de nem írtak úgy ki, mint ma az *Orthographiának* ingó 's bingó állapota miatt. A különbözést a különös Magyar bötük okozták, mellyeket, mivel a Latán bötük között föl nem lehetett vala találni, majd így, majd meg amúgy írták le a' Magyarúl írók. Ma már jó formán meg egyezünk ezekre nézve: fölösleg való tehát ma az egyezés ellen vétteni, és úgy írni ma is, mint hat századok előtt. Bizonynyára eszteleneknek mondhatnók ma a' Bírákat, ha azért, hogy p: o: a' régi

Eöttevény, Eurmény, Marich, Choma, Horváth, Forkos 's. a. t. nevű magát Ötvevény, Ürményi, Marits, Tsoma, Horvát, Farkasnak írja, e' jámbor férfiat jószágától, és ősi nemes vagyonaitól meg fosztanak. Változik a neveknek le íratások az Írásmódának változásával. — Kurta kiváltképen azoknak be látások, kik, midőn nevéket régiesen írnak, r'gie'x'n és új szokás szerént is írnak ugyan azon szavat egy időben. Meg világosítom ezt egy példával. Az *Ötvös* nevéek ma többnyire *Eötvös*-nek írnak magokat, hogy azzal megmutassák nemzetiségöknek Régiségét. Ezt ők balgatagúl teszik: Mert ha a régiség az *Ö* helett *Eö* bötüvelt élt, nekik önön nevéket *Eötweös*-nek keltenék írniok, hogy nevéket egyszer'smind ónak és ujnak ne tegyék. Az *Eöt* rész kétségkívül (ítéletök szerént) ó írás mód, az *vös* rész mostani szokás szerént való. Nem szörnyűség illyes valami! — De ezeknek azt is mondhatjuk, hogy 1.) az *Eö* bötüvel való élés *ö* helett nem igen régi, és így tzelokat ezen írás móddal el nem érik. 2.) hogy, ha nevéket igazán régiesen akarják írni, azt minden századból különbéféle képen írhatjak el annyira, hogy abból végre egy iszonyú temédek leszen. Maradjunk az előbbenyi példánál: Az *ötvös* szavat ennyi, söt több féleképen is írhatják: *Etwes*, *Etwes*, *itwis*, *itwis*, *ituis*, *otuos*, *utwus*, *wtuus*, *wtwes*, *qtwqs*, *ötws*, *ötws*, *otwos*, *ötws*, *ötws*, *wtwus*, *eotweos*, *eutweus*, *eivtwewis*, *oetwoes*, *eötweös* 's. a'. t. Lasd Révai Elaborator Grammatikájának I. vol. I. Tomusának 145. lapán levő táblát, melly fáradozásaim által bővebb annál, mellyet ugyan ezen Tudós ferfiú a' Régiségeknek első darabokban ki adott. — Már e szerént a' sok közül mellyik régiséget válaszsza valaki, nehéz önön magának el ítélni, mivel mindegyik mód régi nevet viselhet. — Így szolhatni a' többi külömbözést be hozó bötükről is valamint az *ö* bötüről, mert amazokra nézve is sokféle változásokat hord elő az említettem Tábla. — Ezután tehát drága Polgártársaim! kövesétek példamat, és ne nézzetek arra neveteket írtotokkor, miképen legyen íratva nevetek, nemes leveletekben: ne törekedjete a' régiséget illeten tsekélységekben követni, mellyet azért is haszontalan majmolnátok, mivel maga magával ellenkező az írásnak sok változásai miatt; ne illetődjete meg egy Jurassor, vagy Judhium példáján, ki azt véli, hogy magyarul nem ír, ha tsak az *Eö Kegyelmet Eörökös Urat* 's. a' t. írásában régiesen be nem foltozza. Vagyon tiszta Írásmódunk, ahhoz ragaszkodjunk, a' szerént írjunk, avval díszesítsük nemzeti nyelvünket. — Még egy szót: balgatagság az *i* bötü helett régiesen *y* bötüt rakni; de nagyobb kábaság még ennél is *Versegi* nevét a' *Versegy* hibás íráson kívül még *Verseghy*-nek is írni. Minek ez a lehelet szaporítás egy tiszta nyelvben? — *H* bötünek nevemből való ki hagyatásáról való okoskodásomra Györi Horvát Andorom példája vezetett leges leg először.

2. Ma nyomtattatott ki egy illy tzimű könyvnek utolsó félárkusa: »Versegi Ferentznek Tisztasággal kérkedő Tisztátalan Magyarsága. — Mellyet nyilvánvaló egyenes okokkal tisztán meg mutat Révai Miklósnak Hív Tanítványa, 's igaz jó barátja, Világos-

vári Miklósfí János. Pesten 1805. — A szerzőnek neve költött név, későbbben talán meg fogom őtet nevezni. Most elég legyen ezen könyv ki jöttének napát föl jegyezni. Dél előtt voltam Révainál, voltam kedves Trézsimnél is. Ebéd után be ért szerettem Ürményi Vintzém Tek. Horvát István váli Fiskalissal együtt Válból. Hozzánk szállottak. Estve felé meg keresett Vitkovits Mihályom 's beszélette, hogy Piber Benedek le küldötte Virág Benedekhez Nagy Tiszt. Szabó Dávid fordította Magyar Aeneisnek elejét meg ítélsül. Ezt én még nem láthattam eddig a' zajos Duna miatt Virágnál: de látam és olvastam azonban már 1804-dik esztendőnek 25. és 26-dik septemberi napain Virten Baróti Szabó Dávid szobájában. Külömb-féle beszélgetés után Viskovitsal együtt el hagytam Remeteségemet, hogy öt óraker Pretzenheim Hertzeg kisaszszonyaimnál és Urfimmál meg jelenjem. Utunkban öszve akadunk a Barát templom ajtaja mellett álló Feszület előtt Légrádi Imre Ex Cistercita ösmérsünkkel, ki farba rúgván szerzetes életét ez előtt tudtomra Andrásí Grófnál nevelői hívatalt viselt, most pedig valami gazdag Nákó nevű Úrfi mellett bő füzetésért hasonlóképen nevelői tisztben vagyok. A' múlt esztendőben Győrött laktak: néhány hetektől fogva Pesten vagynak a Frantzia fész miatt. Öszve találkozzván keveset beszélhettünk egymással, azért Légrádi kérésére reá állottunk, hogy e' folyó hónapnak negyedikén estve hét óraker szobámba öszve gyűljünk. A' végezet után el váltunk egymástól. Vatsora után sokáig az üdöt ismét Trézsimhez viseltető szerelmemnek áldoztam.

3. El folyván a' nyugodalomra adatott üdö meg jelentem annak üdején oskolai letzkéimet hallgatnom, mellyeknek mihelest végök szakadott, azonnal a Fő oskola könyvtárába siettem. Olvastam itten sokáig Jordanes Historiáját illetén kiadásban: »Rerum Italicarum scriptores. Edidit Ludovicus Antonius Muratorius. Mediolani. Anno MDCCXXIII. in fol.« Jordanes munkájának XXIV. fejezetétől fogva az LIII. dikig bőven értekezik a' régi Hunnusokról. — Délután meg vettem Eggenberger boltában Wenzel Gottfried Imanuelnek, ki most Östriának Linz városában a' Böltselkedést tanítja, négy darabból álló német nyelven íratott Filozofiai munkáit. — Estve, meg nézvén Trézsimet is, el végeztem Plinius leveleinek olvasatásokat.

4. Letzkeim alatt jelen valék, és második órában Mészáros Mátyás Tanítóm ki kérdezett Belgiom hanyatlásának okairól. Tíz óra után a fő oskola könyvtárában egy illy tizmű drága könyvben kerestem Magyar országunk régi városairól néhány jegyzéseket: Peutingeria Tabula Itineraria, quae in Augusta Bibliotheca Vindobonensi nunc servatur, adcurate exscripta. A Francisco Christophoro de Scheyb. Vindobonae MDCCCLIII. — Dél után hét óraker haszontalan vártam szállasomon akár Légrádit, akár Vitkovitsot, mert egyik sem jelent meg az el rendeltük órára. Éjjel, midőn Trézsimtől már vissza tértem, olvastam Wenzelnek első kötetét. Ezután ő szolgá estvénként Klasszikus íról számomra. Ma Vintze Aradra ment.

5. Reggel hét óraker hozzám jött Révai Miklós tsupán a-ért, mivel már két naptól fogva magánál nem látott. Sokáig beszélgettünk egy bizonyos tárgyról, mellyről utóbb világosabban írhatok. Ahítatoskodásunknak végekor én mentem viszontag hozzája. Oda adta olvasnom Miklósi Jánosnak Versegi ellen íratott szerzeményét. Ezt a könyvet, mellyből tsak én nyertem el ezen egy nyomtatványt, addig ki nem osztja Révai, míg társai a' sajtót el nem hagyják. Dél után meg keresett Vitkovits János Miskámnak egy testvéröttse, és Pesti Rátz Mester, ki meg ajándékozott Bátyának Horvát Eusebius Predikátoroknak rendökön levő Atyához íratott dalából való néhány nyomtatványokkal. Örömet vettem tőle a' költeményt, mellyet már a' minap helben hagytam; magát pedig szívre ható, példás, 's lángoló beszéddel ösztönöztem, hogy szorgalmának tzélául tevéen Mennyei hangzású hazai nyelvünket, iparkodnék minden ki telhetőképén bátyának halhatatlanságot szerző ditső nyomdokain oda föl jutni, hol őtet is készen várja a' meg fogyhatatlan hír, nagy név, örökké tartó magasztalás. Tűzbe hozva a' jóra könnyen hajló ifiat, meg ígértem: hogy minden héten kész vagyok őtet háromszor, ugy mint Vasárnap, kedden, és Tsötörtökön, ha hozzám reggel hat óraker el jövend, ingyen tanítanom a' Magyar Grammatikára. Nem kétlem, hogy élni fog az alkalmatossággal, ha tsak módát ejtheti. — — Litániázásomnak végekor rész szerént Trézsimmnél, rész szerént a' kised Hertzzegeknél töltöttem az üdőt. Vatsora alatt érettem küldött Révai, hogy sietnék hozzá minő hamarább. Szót fogadtam, és, abba hagyván az evést, meg jelentem tüstént szállásán. Légrádit leltem nála, kit az ígélet szegésért jól meg dorgáltam. Sokáig trétsültünk egymással. Nyoltz óraker Légrádit hazáig követtem. Utunkban tsunyául leírta előttem Paintner Mihályt, de aligha szavai a' köztök lévő haragtól nem származtak. — Viszsa térvén szobámba éjfélt után két óráig olvastam Miklósi János munkáját. — — —

6. Tsak nem egész nap az ötsém dolgaiban foglalatoskodtam. Midőn Trézsimmnek jó éjszakát kívántam estve felé, meg kerestem Markovits János barátomat, kinél vala épen oda mentemkor Markovits Mátyás édes atyja is. Barátom muzsikával mulatott bennünket. Engemet kért az Édes Atyja, hogy adnám költsön neki Liviusomat: én ígértem szíves szolgálatomat. Haza térvén szerettem Győri Horvát Andoromnak választ készítettem utósó levelére. Egy árkust majd egészen be töltvén írásom tsak éjfélt utáni két óra elfolyásakor válhattam el a' munkásságtól. —

7. Tiz óra után el vittem Markovits Mátyás volt Tanítómhoz Liviusomat: ő vissza adta a' régtől fogva nála heverő Svetoniust. Kérte tőlem tavali Letzkéiből egybe írtam jegyzéseimet: ezeket is, vissza kéretvén egy üdöre Májer Józsefemnek Tzampert nevű Pap társától íratott Papi törvényemet, kezéhez nyújtottam. Tizenegy óraker a' Gazdálkodó letzkéket hallgattam, mellyekre most hatodik esztendőben járok. Dél után Horvát József Testvérem számára ezen fordítást készítettem Livius I. Könyvének XXV. Fejezetéből:

»Egyiket a' kard sértéstől ment test és kétszeres győzelem dühödtebben vezette a harmadik ütközetbe: a' másik sebektől és szaladástól el lankadott tagait alig tzepelevén testvéreinek szemé láttára történt el estökön meg hőkkenve szállott szembe a' diadal-maskodó ellenséggel. E' nem is volt hartzolás. Örültében a' Római Vitéz kettőt, úgymond Rokonimnak árnyékokért fölládoztam, e' harmadikát ellensegeskedésünk tzéláért, hogy Albán Róma uralkod-jék, ki végezem. A' gyöngült bajnoknak, mivel vigyaztalanúl tartotta védő fegyverét, pallosát fölülről torkába szúrta és zsákmányozott. A' Rómaiak vígadva és örvendezve fogadták a Horátiust, annál nagyobb levén örömök, mennél közelebb estek szándékokhoz. Innend mind a' két felekezet meg halálozott társát el temetni ment, noha nem egyenlő kedvvel; mert egyik résznek hatalma szaporodott 's öregbedett; a másik idegen iga alá vonatott. Ott vagynak síraik, hol egyenként ki múltak: A' két Romaiaké egymás mellett nem meszsze Albától; a három Albánusoké Róma felé azon helen s meszszeségre, a' hol hadakoztak.« — —

Estve midőn Hertzzegeimtől vissza tértem, Eggenberger József boltába trétseltem sokáig néhány ösmerőseimmel. Vatsora előtt meg tekintettem Trézsimet is. Vatsora után nálam írt az ötsém éjjél után közel két óráig, és nálam hált.

8. Tíz óraker haza jött az ötsém oskolájából azon örvendetes hírel, hogy hetvenkét tanuló társai között ő nyerte el *Classificatio*-jokban a' leges leg első helet. Ezen én igen meg örültem, mert bé teljesedni tapasztalám inkább és inkább örökre lenni megszünt szerettem Édes Atyámnak im e' gyakran hozzám ejtetett szavait: »Kedves Fiam! viseld szorgalmasan gondát, ha halamásom történnék, e' kiseded ötsédnek, tapasztalni fogod, hogy ő igen derekasan tanuló Ifiú leszen.« — Az Édes Atyám szava törvény előttem neveltetésére nézve. Szörnyűen meg ditsértem a' buzgó gyermeket, és bátorítottam, hogy ezután is, nem annyira *classificatio*jáért, mint saját tökéletesítéséért, minden kitelhető képen iparkodnék. — Ugyan tíz óraker vevém kezembe a' Pap nevelő házból Majer József neven-dék Pap barátomnak 1805-dik esztendei november hónapnak 22. dikén hozzá küldöttem Levelemre íratott válaszát. Ebben panaszolkodva jelenti, hogy szíves ajánlásomat, melly szerént szánd'kom vala Paptársait vele együtt ingyen a' Magyar nyelvre és Magyar Diplo-matikára tanítanom, igen kevesen fogadták el. Viszsa feleltem erre ebéd után, és vígasztaltam ötet levelemben. Mind a' ketten veghöz vittük azt a' mi tőlünk ki telhetett: ha ök el nem fogadták jószívüségünket, magokra vessenek üdövel. — Négy óra után el sétáltam Trézsihez, és nála valék három fertály ötig. Ekkor Úrfiakhoz mentem vala látogatásba, ezektől pedig a Hertzeg szálására siettem. Vatsora után örömmel fogadtam az én Kedves Édes Anyámat, kinek Pestre jöttét épen nem reménylettem volna. Épen az ötsém is nálam volt mikor e' meg bötsülhetetlen vendégemet fogadtam. Meg beszé-lettem neki az ötsém előmenetelét sok egyéb kellemetes dolgokkal

együtt, melyek az Édes Anyánkban nagy örömet gyujtottanak. Az öröm után beszélt az édes anyám is ujságokat, de azok reám nézve keserűek. Ismét két szerettem rokonimtól fosztattam meg! Örökre el váltak tőlem Horvát András és Horvát József Atyámfiai! Nyugodjatok jószívű embertársaitokkal együtt tsöndesen érzékeny lelkek azon a helen, hová talán nemsokára magatok után el jút a' Titeket híven tisztölő Atyátokfia Horvát István is, kit Ti mind a' ketten, a' mivel ő öröke ditsekedni fog, igazán szeretten szeretetek. Meg szüntetek élni: én is meg szünöm valahára, mikor, be fogván egy ember társ meg nehezedett gyöngö szemeimet, el jövend a végső óra, mely hasonlónak teszen engemet veletek. Most könyözönökkel kesergem végső bomlástokat, akkor példátok szerént múlom ki e' változó világból, melyben alkotmányomnak törvénye szerént nekem is tsak üdeig 's óráig tartó szálás adatott. — Áldás reátok egyenes szívű Atyafiak! Áldás reátok ottan is, hol most nekem az élet rendelésre nézve szívre ható tanítást nyujtatok!! — Horvát András az öreg Atyám Horvát Ferentz egy testvérének Horvát Lászlónak fia volt; Horvát József pedig egy Testvére vala az Öreg Atyámnak. Az meghalázott Aszárrott Győr vármegyében, mint Notárius, 1805. Esztendőnek 24-dik Decemberén az éjjéli Mise után, és el temettetett ugyan ott Horvát Ferentz Plebánus bátyámtól 26-dik Decemberben. Mind a' kettőt szerette igen az én kedves Édes Atyám, de kiváltképen Horvát Andrást mégis úgy szerette, mint szíve felét. Az is olly buzgósággal és szeretettel viseltetett viszontag az Édes Atyámhoz s Édes Anyámhoz, meg Pátkai Plébánus bátyámhoz, hogy halála óráján is szünet nélkül ezekről beszélt. Györből le jöttömkor 1804. Esztendőben september hónapnak 21-dik napától kezdve 25-dikig igen jó múlattam nála Gönyü nevű helységben magamat. — Ide írok világosításúl egy Atyafiság táblát Rokonimról:

Horvát István Felesége vala Radiss Örzse nemzették					
Ferenczet ez Zádori Klárától nemzette	és	Lászlót ez	és	Jánost ez	és Józsefet mag- talant
Székes-Fehérvári Jánost ez	és Ferenczet ki Pappá lett	Andrást ki Mag- talanúl holt ki		Józsefet ki mint katona el tévelyedett	Sexárdi Jánost ez Lászlót, ki tanul Sexárdon
Tompos Annától nemzette					
<p>Jánost, ki ifjantan eltévelyedett. Ferenczet, ki most (1806.) katona. Istvánt, ki most Deák Pesten. Józsefet, ki most Deák Pesten. és Örsébetet, ki József előtt született. s Annát ki még neveletlen s József után jött a világra.</p>					

Az édes Anyám nálom hált ötsemmel együtt. Lefektünk előtt kezembe adott háromszáz Rhenes forintokat Banko tzedulában néhány obligatorialisokkal együtt, hogy ezeket egyre huzzam reájok adván a' 300 ftkat, és úgy adjam által kamatra még a' 300 ftat is Testvér Nényének. Későn esett a le fekvés.

9. Reggel meg írtam meg halálozott Horvát József Bátyámnak menedék levelét (mert ő 60 ft királyi zsoldot huzott) arra az üdőre, mellyet egészen ki élt. Kár lett volna ezt ben hagyni ott, hol más gyim 's gyom pazsarolná el. Jó leszen ki pótolni temettetése árát. — Ezután el hagyott az Édes Anyám. — Délután Eggenberger könyv-áros boltában beszélgettem egy üdeig, végre pedig meg kerestem Budán régtől fogva nem láttam Virág Benedekemet. Nagyobb részént Grammatizáltunk estve öt óráig. — Vatsora után a' Nénémnél háló édes Anyám kezeit tsókolni mentem. Késő éjjelig folyt a' beszélgetés, ekkor ő még egyszer szálásomra kísért, én pedig ötletem viszontag haza kísértem. Ott kéztsókolások között tőle el butsúztam, mivel holnap korán reggel Budára szándékozik által menni. Dél előtt Trézsimet nem hagytam látatlanul.

10. Jókor reggel el hagyott az édes Anyám, ki által sok onszolásokra el küldöttem Miháلكó Antal nevű Jurátus társomnak azon kézírásomat, mellyet Kelemen Imre Magyarázata után írtam a' Magyar Törvénynek Viszontagságairól. Üres óráiban le akarja írni Székes Fehérvárott e' Jegyzéseimet. Ma meg vendégettetett bennünket Potyondi Ráfaelünk Remete Szent Pál tisztoletére, kinek ő buzgó katonájává lett. — Négy óraker összev akadtam Tekintetes Schedius Lajossal, és vele sokáig beszélgettem. Vatsora után Leányomat tisztolettem szobájában.

11. Hét óraker a' Néném hozzám jött, és kért hogy adnám tehát neki által a' költsön kérte pénzt. Kezébe adtam kétszázkilentzven Rhénes forintokat, azaz 290 ft. A' hátra levő tiz forintokat bizonyos okból vissza vette magához az Édes Anyám. Napestig foglalatosságban valék. Estve a' zúgó iszonyú szél sem gátolta meg Trézsimhöz való mentemet.

12. Tiz óraker a' Templomoskodást alig végeztem el, már érettem küldött Révai Miklósom. Beszéde barátságos dorgálás vala azért, hogy néhány nap nem láthatott. Mutatta Mártonfi Püspök levelét, mellyben ez a példa nélkül való Egyházi Férfiú, ki Révainak esztendőnként 100 ftkat szokott segédül küldeni, mind a' fél esztendőre járó 50 ftkat kézhez szolgáltatja, mind pedig Révai Grammatikájára észrevételeket ígér. Tizenkét óra intett haza. Miklósomtól. Ebéd után sétáltam egy üdeig Markovits János barátommal, azután be szólttam Trézsimhöz. Innend szaporán haza térvén, mivel régtől fogva magamat ki nem alhattam, az ágynak dültem ötödfél óraker. Aludtam hét óráig, mert szerentsémre abba a' vélekedésbe valának a' Háziak, hogy hon nem vagyok. Öt óraker hozzánk küldött Tekintetes Somogyi Antal ur Pest vármegye Pilisi járásának Fő bírója, és kéretett bennünket, hogy jelennék meg nála egy kis Fársángi

mulatságra. Az Imre Potyondival mindjárt elment, nekem a' szakáts leány által üzenetett hagytak, hogy haza jövéen tüstént utokon mennék. Hét órakor föl ébredtem álmomból 's ki léptem szobámból a' fris levegőre. Ekkor, meg látván a szakáts leány, meg jelentette a' dolgot. Én föl öltözvén siettem a' jó szívű Urhoz, kinél éjjelután hagytuk el a' tántzot. A' Lintzi Báronék ma igen föl valónak pipe-rézve kisaszszonyaikkal együtt, de azért az ő német nagy fejök 's orrok ma sem k'ssebedett meg. Vígán mulattuk őket egész velök létünk alatt.

13. Kilentz óra után levelét nyertem Nagy Tisztöletű Májor József nevendék Pap barátomnak a' Pesti Pap nevelő házból. A' többek között közli velem azon verses levelét, mellyet Barta József Benediktinus nevendék Paphoz szándékozik küldeni. Jó erre nézve Barátomban a' szorgalom, mellyel Magyar lelket iparkodik társában föl ébreszteni: de vagyon valami rendesség Magyar tollában, pedig ollyas írása, hogy kedvetlenséget okoz az olvasóban. Ifiúi piperék halmoztatnak egymásra tzifra soraiban. Ha tovább 's szabadabban társolkodhatom vele, rajta leszek, hogy magyarságát illyen gántsok ne dísztelenséék. — Estve, midőn szerettem Trézsimtől vissza fordultam, öszve akadtam egy jó barátommal, ki sok ideig trétsölt velem. Le fekvésem előtt olvastam Wenzel munkáját.

14. Tizenegy óra felé magához hivatott szerettem Révai Miklósom. Be lépvén hozzá láttam nála Tekéntetes Tudós Gyarmati Sámuel orvos urat. Ezzel engemet azonnal ösmeretségbe hozott, 's mind a' kettőnket ebéden magánál marasztott. Vígak valánk az ebédlés alatt. Én szokásom ellenére poharakat is ürítettem ki a' két dolgos Hazafinak hosszú életökért. — Ebéd után Gyarmati Sámuel meg keresett szálásomon. Mutattam neki a' Teleki László Gróf könyvtárából nálam heverő 36. Magyar könyveket, a' Mindennapimnak 1805-dik esztendei négy darabait egyébb firkálásaimmal együtt. Még ő ezeket kémlelte, be kopogott hozzám Vitkovits Mihály barátom. Örömet le nem festhetem, mellyet e' véletlen jöttéből éreztem, mert már az ebéd alatt gondolkodtam arról, miképen hozhatnám ötöt Gyarmati Urral ösmeretségbe. Most tehát azonnal öszve ösmerkedtettem őket egymással, és hogy Gyarmati Urnak jelét adhasam Miskámhoz való szeretetemnek, el olvastam fön szóval előtte Miskámnak ezen Mindennapim elejébe függesztettem ajánló írásomat, mellyről Vitkovitsom e' szempillantásig semmit sem tudott. Láttam drága Miskám képében a' megelégedést, és ez elég nekem is tzélomra nézve. Egyenes hálaadatosságom tsak arra törekedett, hogy barátom szívét illyen állapotba hozhassa. — Miskám meg ajándékozta Gyarmatit Horvát Eusebiushoz írta dalának egy vele levő nyomtatványával: én Néhány okaimból, és Telegdinek Virág által kiadatott Négy Prédikátzioiból szolgáltam kegyes érzékenységének. — Tőlem szaszas látogatása után el ment néhány Urakat meg tisztolni, és azoktól ismét hozzám vissza jött. Ekkor el vezettem Tekéntetes Schedius Lajoshoz, kinél sokáig beszélgettünk. — Estve váltunk el egymástól.

— Vitkovits is velünk járt egy kevés üdeig, 's végre bennünket el hagyott. — Mihelest ezektől meg váltam, Trézsit választottam Társoságomban. — Ma ki maradtam a' Gazdálkodó letzkék alól.

15. Láttam Révait dél előtt, sokról szólottam vele: de láttam Trézsimet is, pedig úgy: hogy nem csak láttam, hanem tsókokkal öszve is martam. Estve Hertzegeimtől való vissza tértemkor be-mentem Eggenberger könyves boltába, hol sokáig beszélgettem külömb-féle tárgyakról. El menetelekor magával hívott Nagy Tisztóletű Schreier Ádám Jozsef városi Plebánus. Társaságában tehát én is szálásom felé indúltam. Az uton kért barátságosan, hogy jelenném meg nála holnap egy kis barátságos e'édre. Szívesen fogadtam kegyes ajánlását.

16. Reggeltől fogva tiz óráig szünet nélkül írtam. Tiztől tizenegy óráig a' Gazdálkodást tanító letzkéket hallgattam. Tizenkettőfélkor ki sétáltam Schreier Ádám (Virág Poétai munkáiban e' Tiszt. Urat Kiáltossinak nevezi) József városi Plebánus Urhoz, hogy eleget ten-nék kívánságának. Mihelest hozzá ki értem, azonnal hasznos dolog-ban foglalni akarván meg mutatta drága és tsínos Ásványos Gyüteményét. Sok ritkaságot láttam benne. Ebéd alatt a jószívű férfiúnál víg valék. Egyik káplánya e' következő álmadozáshoz hasonló tzölönkös prófétiát közlöttem velem:

Volgende Weissagung hat der fromme Ertz Bischof von Constantz ergehen lassen als:

1. Ein König wird, und stirbt keines natürlichen Todes.
2. Eine grosse Macht wird sich betrüben.
3. Die verachtete Nation stehet auf, und bekommt Kraeften.
4. Ein grosser Herr wird Blutbath anrichten.
5. Der Neid regiert unter der Geistlichkeit.
6. Drey Taege werden Zeichen an Himmel gesehen.
7. Ein Untergang zu Wasser, und zu Land.
8. Den 18-ten May 1806. nehmen blutige Kriege an.
9. Den 11-ten July 1806. geschehen grosse Viktorien.
- 10-tens Den 22. Augustý 1806. wird eine unerdenkliche Sommerhitze.

11. Den 16-ten Oktober 1806. nimt die helfte Menschheit ab.

12. Es wird ein König und ein Reich erwelht werden.

Ihol! millyen szemtelenek némelly gazemberek, a' kik örömost Istenekké lennének 's Prófétai hívatalt is el viselnének jó szívvel, ha a' józan ész ki nem ösmertetné az álkép alól szamar füleiket, 's illetlen ravasz gonoszságokat. Meg tapodói ezek a' szennyes lelkek az emberiségnek, midőn be nem elégedvén természeti tehetségeikkel, a' lehetőségből a lehetőség határiba lépnek. — Hány ezer embert el bódítanak hiu álmadozásaikkal? — Nem említem az ostoba állatásokat, mellyeket minduntalan e' szó pazzarlásokból merítenek a' szárnyok szegett alacsony gondolkodásuak: elég legyen azt mondanom, hogy sokakban egészen el temetik a' dolog velejébe való be látásra szükséges elmei tehetségeket. — Ebéd után olvasta Tiszteletes

Schreier Ur külömbféle költeményeit. E' váratlan eseten egészen el bámúltam, kiváltképen pedig akkor tsudálkozásra indítottam, mikor azt beszélette a' drága Polgár, hogy soha sem tudott semmiféle nemzetsége ő előtte Magyarúl. Gyönyörű szorgalom! E' buzgó férfiútól tanulhatnának az idegen eredetű Tisztviselők, kik Magyar országban vagy Frantziák, vagy Németek, vagy Tótok, vagy olaszok a' Hazának tetemes kárára, önön magoknak pedig le moshatatlan örök gyalázatjokra. Mindent el érhet a' gondos igyekezet. Nem olyan nehézségű a' Magyar nyelv, hogy a' meg tanulásra több esztendők kívántatnának. Ha vagyon valakiben, mint az én drága Schreieremben igazán el szánt akarat, kevés üdő mulva kellemes az el tökélésnek szapora következése. — A' mi a' költeményeknek belső alkotmányokat illeti, iparkodott a' díszes Hazafi bennök Ányosnak érzékeny lelkét szívre hatóképen követni. Terhes, de sikerére nézve szerentsés is, valóban a' választás. A' választó nem tsak tzélát jól el érte, hanem Mesterét néha néha talán föl is haladta. Vagyon költeményeiben szép emberiség, eleven tűz, történetes igazság, ébredett nyájosság. — A' versek mind Cadentziások. —

Megérdemlik, hogy a' késő maradéktól olvastassanak. — Ezeket nem a barátságos ebéd, hanem a meggyőződés mondatja velem. — Három órákor, mivel temetésre köllött vala neki mennie, el hagytam a tisztán gondolkodó Papot, és Trézsimmel beszélgettem egy rövid üdeig. Szállásomra értemkor hallám, hogy Gyarmati Sámuel Úr kétszer is keresett. Nálom hagyta e' két szerzeményből két két nyomtatványt: »A Tudomány és Virágzó Nemzeti nyelv Hazánk Boldogságának Talp kövei. Kolosvárat 1805. és »Sombori Hazafiúi és Érzékeny sohajtási. Kolosváron. 1805.« — Az első darabot még a' múlt esztendő elején olvastam, a másodikat ekkorig nem ösmértem. Mind a' kettő távúl vagyon tzélától, ugyan is egyik sem szolgálhat például a Magyar vagy Erdély szülte nemzeti Ifiúságnak. Ezek a gyakorlatok tsak első tapasztalásokhoz illenek: mi pedig Magyar országban már tökéletes költeményekkel is kedveskedhetünk a' Római mérték nem kedvelőinek. A Prosodia ezekben igen kény szerént változik, és vétetik. A' mi tagadhatatlanul hosszúnak mondatik, ezeknél szörnyű rövid hang. E' külső színen kívül a belső gondolatok sem a leges leg jobbak közül valók. — Tsupán az iparkodás a' nemes szívhez illő igyekezet gyöngyösíti kiváltképen mind a' két darabkát. — Éljenek és napról napra tökéletesebbedjenek Butzi Emil meg Zsombori Uraimék! — Az utóbbi munkának 26-dik lapa e' versben

Nézdsze, Szabó Dávid Magyar ízben jégtörő Mátyás,
A ki tseréle fagyán szent Helikóni vizet.

Szabó Dávidunkat látszatik elsőnek állítani azok között, kik Római mértékre írtak Hazánkban verseket már Erdösi János jégtörése után. Ez a kérdés: Ki irt Sylvester után első Római mértékbe rakott verset? Sok vetekedésre okot adott a' múlt század vége felé. Révai, Rajnis, Szabó Dávid ezért kelt ki tsatára. Kiki első akara

lenni. Molnár János, noha előbb tulajdoníthatta volna a dolgot magának, hallgatva hallgatott a' tudós pör folyta alatt. Virág Benedek valamennyitől el ragadta a' ditsőséget, midőn illy tzi r.ú könyvét ki adta: »Magyar Poéták, kik Római mértékre írtak 1540-től. 1780-ig. Kiadta Virág Benedek. Pesten MDCCCIV. — Ebben alattmost példákából meg bizonyította, hogy minden században találkoztak ilyen tsinosabb izlésű férfiak. A' könyvbeli Gyüteményt nagyobb részént én kerestem össze. Így én közlöttem vele 29-dik Januariusban 1804. Esztendőben p. o. a 29.—31.—33.—43.—45.—51.—55.—65.—66. lapot. Azóta többeket is ösmérünk. — Estve felé valék Révainál előbb, mint sem Hertzegeimhöz mentem volna.

17. Tizenegy órák meglátogatott Gyarmati Sámuel Úr. Kértem alázatosan a' Tudós férfiat életének rövid el mondatásáért, hogy meg mentsem a' jövődő Maradékot az efféle bajjal teljes keresgéléstől. Örömet engedett kérésemnek és beszéde után készült jegyzéseimből ennyit tudok felőle:

Gyarmati Sámuel orvos úr, és a' Göttingai Tudós Társaságnak Érdemes taga Kolosvárt szívta leges leg először 1751. esztendei Július Hónapnak 15-dikén az éltető levegő eget, hol Gyarmati János, kolosvári Polgártól és ennek Osvát Éva feleségétől eredett. Föl serdülvén születése helén tanulta a Humanitas nevet viselő tudományokat, mellyekben olly szeretsésen foglalta magát, hogy könnyű útát készített az emberi elmét leginkább díszesítő Filozofiai és Matematikai kintsekre. Ezeket midőn Enyeden szorgalmatosan meg tanulta volna, érzette belső hajlandóságait kiváltképen az orvosi tudományokra ösztönöztetni, mellyeket hogy birtokába szedhetne, el hagyván szerette Hazáját, 1777-től fogva 1782. részszerént Bétsben, részszerént Göttingában gondosan hallgatta az orvosi letzkéket. Sulyos szorgalmainak édes hasznokat vette, midőn orvossá tettéven hazájába való vissza jövele után tsak nem sokára 1788-dik esztendőben Hunyad vármegye orvosává hirdettetett. Itt 1791-ig ditséretesen véghöz vitte kötelességeit. Ekkor pedig el hagyván hívatalát magát egészen édes anyai nyelvének áldozta. Tsöndes életének szüleménye vala 1794. esztendőben Kolosvárott ki adatott Okoskodva tanító Magyar nyelv Mestere, mellyért az Erdélyi Rendektől 532 ftból álló ajándekot nyere jutalomúl. Következő 1795-dik esztendőben, mint Méltóságos Bethlen Gergely Grófnak, Fölséges Erdély ország főkormányzéke titoknokának házi orvosa, Ifjú Bethlen Elek Grófnak utazó társává rendeltetvén másodszer ki ment Göttingába, hol 3. esztendei tartozkódása alatt irta illy tzi m.ú munkáját: Adfinitas Linguae Hungaricae cum Linguis Fennicae originis, Grammatica demonstra'a. Goettingae 1799. — Viszsa térvén ismét Hazájába 1800-dikban Zilaji Reformatus Profeszszorsággal meg tisztöltetett. Itt éli ő most nyugodalomban a' könyvek között életét, s édes érzemény lepi el tsöndes szívét, ha számos Tseresnye fáinak bő 's kedves ízű gyümöltsöket tág kosaratsákra szedi áldozván velök a' szent barátság oltára előtt. — Éljen sokáig! —

Mihelest ezeket el beszélette, azonnal Révaihoz mentünk, de őtet hon nem találhatván Eggenberger boltába siettünk, hol Gyarmati meg vette Pray Sphragistikáját, mellyet nálam igen meg kedvelt vala. — Ebéd üdeje levén ő Budára által ment Darvas Ferentz királyi Tanácsoshoz ebédelni; én haza ballagtam. Dél után egy óra után hozzám jött Révai 's örömmel beszélette, hogy a vármegye Tiszteitől ő is meg hívatott társul 's itélőül azon gyűlésbe, melly a végre rendeltetett, hogy a Latán törvényes szavakat jól által fordítaná Magyar nyelvünkre. — Nem sokára el sietett haza felé. Estve hozzá mentem beszélgetni Trézsimtól, és midőn leg jobb beszélgetésben valánk, be kopogott reánk Gyarmatink, hogy tőlünk el bútsuznék. Rövid de érzékeny beszéd után barátságos tsókok között váltunk el egymástól. Én egy darabig el késértem, azután pedig kezet fogván vele 's egy új héves tsókot tűzvén ajakira szét mentünk egymástól. — Gyarmati, hogy arról is emlékezzen, természetére nézve közép nagyságú, köptzős, húsos szabású. A képe valami méltóságot mutat. — — — Elszéledésünk után Markovits Jánoshoz sétáltam. Nála találtam épen az Édes Atyját is. Barátom mind a' kettőnket muzsikával mulatott. Ma ki maradtam Hertzzegeimtől.

BOCATIUS-LEVELEK

I.

1593 ápr. 26. Wetschau. E város hatóságának származási bizonyítványa Bocatius János számára.

Wir Bürgermaister vnd Radtmanne der Stadt Wetschau Im Marggraffthumb Nieder Laußnitz, In vnd mit diesem vnserm offenen brieue bekennen vnd thuen kundt vor Jedermenniglichen, Das vor vnserm versambletem Radt erschienen vnd fürkommen ist, der Eherereicheste vnd Wolgelarte Joannes Bocatius, sonsten Bock, vnser Bürgers Sohn vnd vns gebüerlicher weyse zuuernemen gegeben, Das er brieflichen schein vnd vrkundt seiner Ehelichen geburt vnd herkommens bedörfende ware, damit er sich derselben Im fall der not, vnd auf eine Vorsorge, da er sich zur Zeit etwan anderswo, seiner gelegenheit nach, einlassen möcht, zugebrauchen, vnd vmb mehrer an vnd aufnehmung willen, fürzulegen hette. Hierauf er die Ersamen vnd Nambhaften, herrn Andressen Heubt vnserm Radtsfreundt, Erasmum Glasern vnd Andres Lucken, vnser geschworne Bürgere, Alle drey wolbetagete, glaub vnd zeugwürdige Menner, auf vorgehende ordentliche erforderung, vns fürstellen lassen vnd fleissiglich angelanget, sintemal itzternante vnser Bürgere seines redlichen Ehelichen herkommens, gutte wissenschaft trugen, wir wolten derselben Zeugnis vnd Aussage, notürftig vnd wie Recht verhören, ihme als den, nach besage derer Zeugnis, ein glaubliche Kuntschaft vnser vnserm brieff vnd Insiegl vmb die gebüer mitteylen, Vnd nach dehme wir gedachtes Joannis